Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 210 (10502) | 1977 чылдың сентябрь 7, среда | 1925 чылда үндезилеттингеш | Өртээ 2 көп.

ЯКУТ ХӨМҮР-ДАШ

Юбилейлиг чылдың бүдүрүлге опаалдаларын Нерюнгринскиниң хөмүр-даш разрезиниң дагжылары чедишкиниг күүседип турар. Хереглекчилерге, колдуунда-ла биче БАМ-ның тудугжуларынга пландан ажыр түс муң тонна хөмүр-дашты чүдүрүп чоруткан.

Якут хөмүр-даштың улуг келир үези ам-даа мурнунда. Мурнуу-Якутиниңң девискээр-бүдүрүлге комплексиниң составында кокталып турар хөмүр-даштың Нерюнгринскиде байлак чериниң баазазынга чылда 13 миллион тонна хөмүр-даш бээр күчүлүг улуг разрезти тудар. Оон чанынга кокталып турар 9 миллион тонна хөмүр-дашты чылда ажылдап кылыр арыглал фабриказын тудар.

Комплекстиң баштайгы эвлүүнүн од объектилериниң тудуунда амыы үениң күчүлүг техниказын ажыглаан. 180 тоннаның баштайгы самосвалдарын эптеп турган, 20 кубометр ишкир экскаваторнуң монтажын доозар четкен.

Якут хөмүр-дашты чоокку чылдарда чурттуң үлеттүрүлүг районнарынга чедирер. Од сорулга-биле Тында-Беркаттың демир-орук шугумун дүргеп темиллер-биле туда берген.

Якутек.

ЧАА ЦЕХ — АЖЫГЛАЛДА

Конвейер кырында консерва даазалары кыланайнып шөйлүп чоруткан. Баштайгы продукция бүдүрүнгеш! Петропавловскиниң балык заводунуң чаа цехи ажыглалда киирген. Бир хонук иштинде од 70 муң лааза консерваны бүдүрүп үндүрер.

Цехти тудуп тура эң чаа техниктиг чедишкинпери ажыглаан. Янзы-бүрү хевирниң консерваларын бүдүрүп үндүреринге дерилге таарышкан. Чартык ортулуктуң әрик кырында бүдүрүлге черлериниде сайрадан база скумбриядан консерваларны кылып үндүрер әрганы берген дерилгени эң-не баштай ажыглаан. Бүдүрүлгениң тогланчыларын ажыглаары баш удур көрдүнген, од чорук заводка әлээн улуг экономиктиг ажыкты бээр.

Петропавловск-Камчатский.

(СЭТА-ның корр.).

1917-1977 60

Улуг Октябрьның алдарлыг юбилейинге тураскааткан социалистиг чарыштың тугун бедик тудаал!

АЖААЛДА АГРЕГАТТАРЫН ШӨЛДЕРЖЕ

Хову ажылдарының хүн демдеглели

Республиканың шөлдериниде дүжүт ажаан алышкыны калбарган. Ылангыя Таңды районда бо ажыл массалыг байдалче шилчээн. Түе ажыг комбайн районнуң ажыл-агыйларында ажаалданы чорудуп турар. Ында тургускан 12 ажаалда-транспорт отрядтары дөрт муң гектар ажыг чериң тараазын ажаан алган.

Каа-Хем, Чоон-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарның совхозтары ажаан алышкынны эгелээн, оларда ажаалда-транспорт отрядтарын база тургускулаан.

Бо чылгы ажаан алышкында бергедээшкиннер хөй: агаар-бойдустуң таарымча чок болганы-биле ажаан алышкынның эгези озалдаан, культураларның үнгени ден-дески эвес. Ажаан алышкынны организастыг чорудары-биле механизаторларның хөй күжүн, мергежилин үндүрери негеттинди турар. Өскээр чугаалаарга бо чылдың ажаан алышкынының хуусаазы эвээш, ындыг болганда тавычалай кезер арганы калбаз-биле ажыглаары чугула боон турар. Ажаан алышкынны тавычалай кезер арга-биле чорударга механизаторларның күш-ажылының бүдүрүкчүүү беднир, мал чемнге хереглеттинер саваны хөйну белеткеп алырының аргазы тургустунар.

Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхоз бүгү тараны тавычалай кестирип ажаарын шиитпирлээн. Ында тоо жатканы белеткээн. «Кызыл түк», «Тээли» совхозтарга болгаш Кодээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында ажаан алышкын ажылдары организастыг чоруу турар.

Тараа ажаан алышкыныбле чергелештир мал чемнерин белеткээр ажыл уламчылавышаан. Сентябрь 1-ге чедир медээ ёзугаар алырга, республика белеткезе чогуур сигеннин 45 хуузун, сенажтың — 47,1, витаминниг сиген далганың— 47,4 хуузун белеткеп алган. 119 муң тонна силосту салган.

Ажаан алышкын-биле мал чеми белеткээри капсырлашкан чүве төлөдө мал чеми белеткээрин бичин-даа кошкатпас болгаш сенаж салырын улам күштелдирер херек. Мал чемнериниң хоолулуг болурун бедидериниче, оларга белоктарны немээриниче кичээнгейни угландырар ужурлуг бис. Силос болгаш сенаж салырда карбамидти ычап-ла немээр херек.

Ындыг турбуже чамдык ажыл-агыйлар бо чугула ажылды чогуур негелдеге дүүштүр чорутпайн турар. Барыын-Хемчик районга түгле чаңгыс онгар сенажка карбамид холаап, соксаан. Хоолулуг чемнерин белеткеп алырынче зоотехниктер эң кол кичээнгейни угландырар ужурлуг хирезиниде од районда бо херекче кичээнгей кошкак. Сиген, сенаж, силостуң шынарын доктаамал контрольга алза чогуур. Каш чемгерилге единицаын барып, оон-биле кайы хире продукцияны ап болурун баш удур санаар херек. Херек кырында байдалды ап көөрге, белеткээн мал чемнериниң шынары куду, республикада пинтизи-биле белеткээн мал чемнериниң дөрттүн үш кезин шинчилеттинмээн.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери лабораториялың ажылынче кошкак кичээнгей угландырып, белеткээн чемнериниң шынарын республика лабораториязынга хынатпайн турар. Өвүр, Тожу, Мөнгүн-Тайга районнар чаңгыс-даа тонна сиген хынатпаан.

Барыын-Хемчик, Таңды, Бай-Тайга районнарда белеткээн сигеннің шынары түгээр, ол чердерде белеткээн пинти сигеннің барык чартык кезин бирги класстыы, а витаминниг сиген далганың шынары чогуур негелдеге четпес. Чижээ, Таңды районда белеткээн 1117 тонна сиген далганың түгү 300 тонназы бирги, ийги класстыы, а өскелери үшкү, харын-даа бешки класстыы болоп турар. Бин-Хем, Улуг-Хем, Каа-Хем районнарда витаминниг сиген далганың шынары чавыс болуп турар. Оон чылдагаары—сиген далганы белеткээрниң технологиязын хажыдын турарында.

Тараа ажаан алышкынын организастыг чорудары, малга эки шынарлыг, четчир чемнерин белеткеп алыры—хүннүң эң чугула сорулгазы.

Юбилейлиг чылдың әрткен айларында калбарган социалистиг чарышка Кызылдың аш-чем магазиниринден № 15 садыг тиилекчи болуп келген.

Бо чылдың эгезинден бээр бо магазиниң коллективи бараан саарылгазын 103,8 хуу күүседип, пландан ажыр 50 муң рубльдин баразанын чонга саткан.

Боттарының кызымак күш-ажылы-биле садып алынчыларның хүндүткелин чаалап алган мурнакчы садыгжылар үк магазинде хөй. Ындыларга баккалея килдизинде Б. И. Ерминага удурткан бригаданың ажылдакчылары И. Г. Нуждина, Е. А. Лыкова болгаш өскелер-даа хамааржыр. Олар планныг даалгазын доктаамал ажыр күүседип, бо чылдың январь-август айларында пландан ажыр 22 муң рубльдин баразының чонга саткан.

ЧУРУКТА: бо чылдың әрткен сес айларында калбарган социалистиг чарышка тиилекчи болган бригаданың кежигүннери. Оон удуртукчузу Валентина Ивановна Ермина (солагай талазындан үйн дугаарында).

В. АМЫРНЫҢ фотозу.

ИЙИГИ БРИГАДА ӘӘЛӘӘН

Юбилейлиг чылдың әрткен сес айларында планныг даалгаларын чедишкиниг күүседип турар бүдүрүлгелер Кызылда хөй. Оларның бирээзинге хоорайның дааранылга фабриказы база хамааржыр.

Ук бүдүрүлге бо чылдың январь—август айларда бараан бүдүрерин 101,6 хуу, ону сайгарарын 105 хуу күүсеткеш, тиилекчи коллективтиниң одуруунга кирген.

Фабриканың цехтериниң, бригадаларының аразында чарыш бо хүннерде улам калбарган. Әрткен сес айның түнелин чоокта чаа үндүрген. Бирги черин мурнакчы даараныкчы Татьяна Денисева удурткан № 2 бригада әәлээн. Бо коллективтиң кежигүннериниң аразында хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип турар ишчилер хөй. Ындыларга К. Селезнева, Т. Гончарова, Б. Хомушку болгаш өскелердаа хамааржыр.

Д. ЧЫДЫМ.

КӨДЭЭ ТУДУГЖУЛАР — ОКТЯБРЬГА

Кызыл районнуң ажыл-агыйларынга, суурларынга сөөлгү чылдарда бүдүрүлгения, культура-амыдыралдың болгаш чурттаганың дыка хөй тудугларын кылып, ажыглалга киргеп. Чаа районнуң суурларында хөй-хөй кудумчулар немешкеп.

Районнуң девискээринде тудугларны колдуунда-ла «Тыва көдээ тудуг» трестиң 62 дугаар механизастаттынган колонназы кылып турар. Бо коллектив трестиң өске-даа колонналары ышкаш, база-ла бедик хүлээлгени ап, Улуг Октябрьның 60 чылын төлептиг уткуур дээш соруктуг ажылдан турар. 62-ги колонна социалистиг чарышка чаңгыс эвес удаа тиилеп, шилчиир Кызыл туктар, акша шанналы-биле демдеглеп келген. Бо чылдың әрткен сес айларында колоннаның тудугжулары барык үш миллион хире рубльдин тудуг-монтаж ажылдарын кылып, планны иштизи-биле ажыр күүседирин чедип алган. Од ышкаш бодунуң күжү-биле кылыр ажылдың даалгазы базза ажыр күүсеттинген.

Бо көжүп чоруур механизастаттынган колоннада сес бригада бар. Бригадалар ангы-ангы ажылдарны кылыр деп чугаалап болур. Чижээ, чамдыктары мал кажаалары, өскелери —чурталга бажыннары тудуп турар. Оларның кол күжү амгы үеде Көк-Тей, Кара-Хаак суурларда болгаш Кызылда. Оларның арызынга күш-ажылчы маргылдааны дээштиг кылдыр организастаан. Оон түнелдерни, ай, квартал санында үндүрүп, тиилекчилерге шаннал-макталдарны тыпсын келген.

Ону бөш чылдың бирги чартыының түнелдериниден эгелээш, бо хүннерге чедир Василий Шагдырның удурткан бригадазы социалистиг чарыштың бирги черин эзлеп турар. Амгы үеде ийиги черде Анна Черепановнаның, а үшкүзүнде— Александр Есипчуктуң удуртканы коллективтер чоруп турар.

Районнуң көдээ черлериниде мал кажаалары, чурталга бажыннары-биле кады, бо механизованга Кызылда керамзит сайының заводун база тудуп турар. Бо дээрге, республикада ону бөш чылдың эң чугула тудугларының бирээзи болур. Ол долу күчүзү-биле ажылдай бергенде, чылда-ла 40 хире миллион туйбуну солуур продукцияны бээр аргалыг. Ол продукция үлетпүр-бүдүрүлге болгаш чурталга тудугларына калбаз-биле ажыглаттынар. Чогум-на оон ужурундан колоннаның тудугжулары олче улуг кичээнгей салып, ону чоруур хуусаазында туткаш, дужаары дээш чарышты улам калбарткан ажылдан турарлар. Ол—тудугжуларның Улуг Октябрьның 60 чылынга күш-ажылчы белээ болур.

Н. ВАНЬКОВ.

БҮГҮ АРГАЛАР БАР

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга күш-ажылчы чедишкиннерлиг ужуражыр дээш бедиткен социалистиг хүлээлгелерин Кызылдың алгы заводунуң коллективи чыл эгезинде алгаш, ону күүседир дээш кызымак ажылдап келген. Бо чылдың әрткен сес айларының даалгазын хуусаа бетинде боттандыргаш, опаалдадан ажыр он тос муң рубльдин продукциязын сайгарган.

Мындыг эки көргүзүүнү заводтуң ажыл-ишчилери социалистиг чарыштың цехтер, бригадалар аразынга дээштиг организастаан, шаанап-мактаарының хемчеглерин чоптүг ажыглап тургаш чедип алган. Ийик кылыр цехтиң ажылчыннары коллективтиң чедишкиннериниге биче эвес садышкының киирген. Олар социалистиг чарыштың бирги черинде чоруп орар. Бригадалардан заводтуң хоочун ажылчыны М. Суваңга удуртканы бригада күш-ажылчы чарышка шылгарап, ай, квартал санында опаалдазын ажыр боттандырып турар.

Улуг Октябрьның 60 чылынга алдар болдурган социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүседип болурунуң бүгү аргалары алгы заводунуң коллективинде бар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Чалыы назын Октябрьга даңгыраглаан

ИВАНОВО. (СЭТА-ның корр. К. Щеглов). Совет улустуң революстуг, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлери-биле комсомолчуларның болгаш аныяктарның походунуң тиилекчилериниң сески Бүгү-эвилел следуунуң сөөлгү хүнүнүң программазын сентябрь 4-те спортчу чараш байыраал ажыткан. Әртеп Революция шөлүнден каттыштырган шериг спортчу эстафета эгелээн. Слёттуң киржикчилери күш-дамыр талазы-биле эки белеткеннин, мотоцикл башкарарынга, боодалгага бедик мергежилдиг көргүскеннер. «Текстильщик» деп стадионга чурттуң эң шыырак спортчуларының көргүзүү оюнары болган.

Совет улустуң алдарының черлери-биле Бүгү-эвилел походунуң сески чадазының түнелдерин байырлыг шугум чыскаалыңга үндүргеп. Оренбургтуң газ болбаазырадын кылыр заводунуң, Оренбург областың «Коммунист» деп совхозунуң, Казаньның В. И. Ульянов(Ленин)' аттыг Күрүне университединиң, Москва хоорайның № 23 ХПТУ-нуң, Ивановода ДОСААФ-тың техниктиг школазының болгаш өске-даа черлериниң ишчилериниң ажылдары төп штабтың бедик үнелээшкинин алган. Сески чаданың маршруттарыбле ниитизи-биле 30 миллион аныяк оолдар болгаш кыстар әрткен. Ол үениң дургузунда 130 муң улусчу музейлерни, алдар өрээлдерин база булуңнарын ажыткан, мурнунда биилиимес чораан он-он муң маадырларның аттарын тып тургускан.

Шугум чыскаалының киржикчилери профессионалдыг мергежилдиг Бүгү-эвилел конкурузунуң тиилекчилери болур чурттуң эвилек пос аргыкчыларынга наат байыр чедиргеп.

ВЛКСМ ТК-ның шанналарын Минскиден келген пос аргыкчызы С. Павлович болгаш Фрунзеден пос аргыкчызы А. Бакырдинова олар чаалап алганнар. Хөндүр өрүкчүлериниң арызындан эң эки түнелдерни Клайпедадан келген Л. Зигмантене болгаш Иваново областың Фурманов хоорайындан келген Л. Михайленко чедип алганнар.

Кежээ када 1905 чылдың революциязының чалбыыжының үеэзинде ажылчын депутаттарның Иваново-Вознесенск ниити-хоорай Советин тургускан Талка хемге байырладыг чыскаал болган. Хаан чазаа-биле домнеэлге мөчээн «Кызыл пос аргыкчыларынга» мемориалдың чанынга слёттуң киржикчилери Октябрьның тугунга, улуг садгалдың алдарлыг чанчылдарынга тыынчы болурун дангыраглааннар.

В. И. Ленин аттыг шолче факелдиг чыскаал-биле слет доозулган. Аная аныяк патриоттарның Бүгү-эвилел шуулганының тугун байырлыы-биле дүжүрген.

ЧУРТТУҢ ХОВУЛАРЫНДА

Улуг Октябрьның 60 чылын чурттуң чер ажылдакчылары шалыпчы күш-ажыл-биле уткуп турар. Көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүлүн дүргеп болгаш чидириг чокка ажаан алыр деп сорулганы боттарының мурнунга олар салып алганнар.

КРАСНОЯРСК. Енисейниң эрактеринде тараа ажаан алыр ажыл кидим түлүк. Крайның мурнуу районнарында тараа бастырылгазын эгелей берген. Эрткен чылдыңга деңнээрге ажылдарның темпизи дүргеп. Ол чорукка Ставропольдуң тараажыларының дуржулгазы дузалаан. Күрүнеге ам бешин чүс муң тонна тарааны саткан. Минусинск районда «Заветы Ильича» совхоз тараа садар планын баштай үүсеткеп.

РЯЗАНЬ. Свекла өстүрер плантацияларже ажаалда-транспорт отрядтары үнүлеп келген. Оларның эргезинде 800 ажыг комплекстер, комбайнар, чүдүрүкчү техника болгаш транспорт бар. «Провский» совхозтуң свекла өстүрүкчүлери «шөл—хүлээп алыр пункт» деп соксаал чок ажылдаар конвейерни организастаан, күш-ажылга үлегерни көргүскеп. Дүжүт эки болган: чамдык шөлдерден гектар бүрүзүнден-не 500 центнер свекланы казып ап турар. Рязаньның свекла өстүрүкчүлери бо чылын күрүнеге 600 муң тоннадан эвээш эвес чигир свеклазын садар деп шиитпирлээн.

АЛМА-АТА. Казахстанда картофельдиг массалыг ажаан алышкыны эгелээн. Чижээрге, Джамбул областың ажыл-агыйлары гектар бүрүзүнден-не 280 центнер картофельди ажаан ап турар. Республиканың картофель өстүрүкчүлери бо чылын күрүнеге эң-не баштай 355 муң тонна тергиин эки картофельди садарын төлевилээн. Ол болза эрткен чылда сатканындан 70 муң тонна хөй болур.

НОВОАЗОВСК. (Донецк область). Силос салырына кукурузаның бедик дүжүдүн суттат чок черлерден «Победа» колхозтуң ажыл-ишчилери өстүрген: гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 400 центнер вогаан массаны алган. Од болза тарылга шөлүн үлегерлиг-биле ажаан турганының түнели болган.

(СЭТА-ның корр.).

ЧЕДИ МУРНАКЧЫНЫҢ БИРЭЭЗИ

«Барлык» совхозтуң девискээри тараалан болгаш хадылан. Оон шөлдерин чаартып, байлакшыдын турар могаг-шылаг билбес ажыл-ишчилер—алдын холдуг кижилер-ле хөй. Хову-шөлдер оларның чагырганында болгаш чыл бүрү-ле оон тараа болгаш мал чемнинің культуралары ажаттынып, республиканың экономиказын хогжүдеринге улуг идигни берип турар.

— Барлыктың девискээринде бастырбаан черлерим чок болдур ийин—деп, Алексей хөөрей-дир.—Ийи чыл дургузунда аан, артында-ла шагның дөрт үелеринде.

Мөөктөөрлерниң өөнүн иштн, прой-кадайны сапаваска, тос кижи, оларның ийиги кыс. Ол хөй от-бүленің чурттап, ажылдап турар чери —«Барлык» совхоз.

— Агаар-бойдустуң байдалы берге-даа болза, аная чалынмайн, сиген бар-ла, кестинер-ле черден мал чемин кестирип, пресстеп, белеткеп турар бис. Оон кедерезе Успа-Хөл кыдыындан хыыргыыштаар. Малга быжыг чем-суурну белеткээри—ол дээрге, бистиң күүседир хүлээлгевис, сонгаарладып болбас сорулгавыс-ла болгай—деп, Алексей Сарыгларович чугаалай-дыр.—Чеди алышкының алдызы механизатор улус бис. Түгле чаңгызывыс малчын.

Коммунист Алексей Мөөктөөр Кызыл-Мажалыкка трактористер курузунга өөренип киргеп. Аная техникага сонуургалдыын болгаш биилдиляын көргүскеш, ону чедишкиниг дооскан. Оон бээр он ийи чыл әрткен. Ол үениң иштинде аныяк механизатор кандыг-даа бергелерге, үрелишкинге, озал-онлакка таварышпайн, эки ажылдап келген. Эш-оорунуң, акыларының болгаш дунмаларының деткимче-дузаламчызын доктаамал ап, бодунуң тускай мергежилин үргүлүү беднидип келгеп.

Алексей Сарыгларович—совхозтуң мурнакчы механизаторларының бирээзи. Ол ВЛКСМ обкомунуң болгаш райкомунуң кежигүнү. Аксы-Барлыктың хову бригадазында партия бөлүүнүң секретары. Механизаторлар ортузунда политкижизидилгелиг болгаш агит-массалыг ажылды багай эвес организастаан. Кино, концерт үргүлүү болгулзаар. Кино механиги, район Совединиң депутады Күжүтет Кок-оол оларның доктаамал аалчызы, механизаторлар аъшчем, удуур, дыштаныр черлер-биле бүрүн, эки хандыртыштан. Янзы-бүрү темаларга лекция, бесседалар база болуп турар.

— Совхозтуң планы болгаш хүлээлгелер кайы хирел, Алексей Сарыгларович?—деп, оон сонуургадым.

— Ниитизи-биле чылда чымчак черже шилчидерге бир кижиге совхозтуң планы 800—900 ганы ажылдап кылыр, алган хүлээлгем—1200 га.

— Ам чеже ганы ажылдап кылган силер?

— 800 га ашкан.

— Хүлээлге күүсеттинер ышкажыл?

— Езулуг ажыл моон соңгаар эгелээр болганда, ажырар апаар.

— Әрткен чылын чеже ганы ажылдап кылган силер, Алексей Сарыгларович?

1100 ганы ийин.

Чеди алышкының алдызы—комбайнер, тракторист, чолаачылар. Сиген үезинде олар дөгерө чыглып, өг-бүлеви-биле кады ажылдап киришкенде түү-даа дескешпес, магалыг-ла ажыл-ишчи, кызымак, кежээ улус.

Узунзумаар дурт-сынныг, шилгедек боттуг, эрес карактарлыг 28 харлыг аныяк механизатор. Чүрээ—деспес чоруу—чогуучал, төрүмелиниден уктуг кежээ. Алышкылар бот-боттарын хүндүлекир, дыннажыр, дузалажыр, деткижер. Амыдыралга-даа, ажылга-даа чаңгыс аай тура-соруктуглар. Ол дээрге, ада-иезинин кижизидилгезинин түнели-дир. Маная кым-даа маргыжып шыдавас.

— Кижиниң амыдыралынга уттундурбас хүннер тургулаар—дээш, Алексей Сарыгларович ханы бодалче кирип, кезек када ыыт чок олура, өөрүшкү шырайынга чуруттунуп, чоргаарал-биле чугаалай-дыр.— Бистиң чурттуң пайысылалы Москваага барып, Кремльге Тиилелге тугунуң чанынга болук өөрүм-биле чурукка тыырттырганым —амыдыралымга эң-не аас-кежиктиг болгаш чырык хүн болган. Бистиң чуртта күш-ажыл алдарның хөрээ деп чүве ол-дур. Чаа Үндезин Хоойлунуң төлевилелинде ажылдаар эргелерге улам калбартыр хоойлужудуп, ажылчын кижиниң хүлээлгелерин улгаттырганы—өөрүнчүг болгаш кижини хей-аът кирип келир. Ылчангаш Адачурттуң алдары дээш амыр-дыш чок ажылдаксаам келир-дир!

Тоску бөш чылдың гвардейжизи, социалистиг чарыштарның тиилекчизи, аныяк коммунист Алексей Мөөктөөр ажылынга кызымак, амыдыралынга ынак, сагыш чозангыр ада, үлегерлиг от-бүле әәзи, идеинейлиг хөй-иитичи болуп, бистиң аравыста чурттап, ажылдап чоруур. Үевистиг төлептиг кижизи болгаш маадыры ол-дур.

О. СУВАКПИТ.

«Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының сигенчилери пинтиниң малына четчир чемни белеткээр дээш, бо хүннерде бүгү аргаларны ажыглап, күжениишкиниг ажылдап турар, Салбырның ишчилери сөөлгү хүннерге чедир 944 тонна сигенни белеткээн.

Ында М. Малбык-оолдуң удуртканы механизастаан звеноның кежигүннери бодунуң мурнунда салдынган сорулганы чедишкиниг күүседир дээш эрес-шалын ажылдаан. Олар 580 тонна сиген белеткээр планын 600 тонна кылдыр күүсеткен болгаш ам-даа хөй сигенни кезип, Улуг Октябрьның 60 чылынга төлептиг ужуражыры-биле ажылдап турар.

ЧУРУКТА: механизастаан звенода бөлдүрүкчүлер А. Аракчаа болгаш П. Дадар-оол олар.

А. ЗАЙЦЕВТИН фотолары.

БЕДИК НЕГЕЛДЕНИҢ ДЕҢНЕЛИНГЕ

Партийжи амыдырал: үе болгаш ажылдың стили

Үлетпүрүнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң амгы үе-чадазында билиглиг, бедик мергежилдиг, политика талазы-биле бышкан кадрлар шинтпирлиг рольдуг. Сагылга-чурумнуг, хүлээнген ажыл-хереө дээш бедик харыысалгалыг болурундан аңгыда хамаарышкан айтырыын шинтпирлеп шыдаар, политика талазы-биле ханы билиглиг, экономиканы эки билир, ажыл-ишчи мөзү-шынарлыг болуру удуртукчу кадрлардан үениң негелдези ындыг. Бо шынарларны ажылга инициативалыг, чогаадыкчы чорук-биле холбаштырарының чугулазын СЭКП-ниң XXV съездизиниң шинтпирлеринде айытқан. Барыын-Хемчик районуң партия организациязы чогум-на ындыг кадрларны шилип ап, таарыштыр тургузарында болгаш кижилдиринче кичээнгейни күштелдирген.

Партия райкомуның бюрозунга, пленумнарынга, партия хуралдарынга специалистерниң ролюн болгаш харыысалгазын бедидериниң, удуртукчу кадрларның, мастерлерниң организаторлуг болгаш кижизидикчи ажылының дугайында отчёттарын, дыңнадыгларын ап турар. «Барлык» совхозта мал ажылынга кадрларны шилип ап, кижизидип турарын, «Шекпээр» совхозта тускай эртемниг инженер-техниктиг ажылдакчыларының чон ортузунга полит-кижизидилгелиг ажылга киржилгеазын, Тыванын даг-дүгү болбаазырадыр В. И. Ленин аттыг комбинадында парторганизациялың коммунистериниң отчёттарын база дыңнадыгларын дыңнап турарының практиказының дугайында айтырыгларны райкомуның бюрозунга чугаалашкан.

Райком кежигүнү хүлээлгезин күүседип турарының дугайында коммунистер Х. Ш. Күжүгет, Н. П. Ланина олар эрткен чылын партия райкомунуң пленумунга дыңнадыглар кылган. Районуң көдээ ажыл-агыйынга механизаторларны болгаш ортумак звенонуң кадрларын быжыглап, четчелеп турарының дугайында райкүүскомның көдээ ажыл-агый эргелелинің начальниги С. И. Ильенковтуң отчёдун бо чылын райкомның бюрозунга дыңнаан. Кадрларга бүзүрелди болгаш хүндүткелди бедик негелде-биле холбаштырып турарывыстың өске-даа чижектерин чугаалап болур.

Амгы үеде районуң бүдүрүлгелеринде болгаш көдээ ажыл-агыйында ажылдап турар 153 кол специалистериниң үштүң бир кезээ коммунистер, а ортумак звенонуң удуртукчу кадрларының 50 хуузу коммунистер. Районуң ажыл-агыйының бүгү-ле адырларында ам 600 ажыг специалист ажылдап турар. Соолгу бөлү чылдарда үлетүр бүдүрүлгелериниң специалистериниң саны ийи катап өскен, көдээ ажыл-агыйның специалистери элүүн көвүдээн. Удуртукчу кадрларның хөй кезин дээди болгаш тускай ортумак эртемниг, арга-дуржулгалыг кижилер.

Инициативалыг, чогаадыкчы чорук-биле ажылдап, партия организацияларынга даянгаш, ажыл-хереки билдилиг башкарып турар удуртукчулар бистиң районда эвээш эвес. Чижээ, коммунист В. П. Селюк Ак-Довурак АТБ-зиниң директорунга үр чылдарда ажылдап келген. Ажылды инициативалыг, шалынкын ёзу-биле башкарып, хөй националдыг коллективти од быжыглап шыдаан. Коллективте күш-ажылды сагылга-чуруму быжыг, ажыл-херектиң байдалы дээш ында коммунистериниң болгаш специалистериниң харыысалгазы бедээн. Дуржулгалыг удуртукчу партия райкомунуң болгаш «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде парткомның кежигүнү.

База бир чижек. Дээди эртемниг экономист Ш. Д. Ооржак «Шекпээр» совхозтуң директорунга ажылдаа-ла бир чыл ажып турар. Бодунуң инициативалыг, ажыл-хереки башкарын шыдаар шынарын од көргүскен. Перспективалыг ажылдап, совхозтуң экономиказынче ханылап кирген. Күш-ажылды эки организаттаарынче, ховуларга болгаш фермаларга дешилгелиг технологияны пептередиринче кичээнгейни күштелдирген. Совхозта социалистиг чарыштың чангыс аай системазын тургускан. Ында чарыш кол шимчедикчи күш аларган. Чарышты түнээрде чүгле чедип алдынган көргүзүүлерни эвес, а ниити корум-чуруму, хөй-ниитиниң ажыдынга киржилгези чижектиг чугула айтырыгларны база барымдаалап турар. Директор боду совхозта экономиктиг билиглериниң өөредилгезин удургүн, ажылчынларны экономиканың үндезиниериниге өөредип турар. Ол бүгү ажыддар үре-түңнелдиг болган. Бо чылдың ийиги кварталында «Шекпээр» совхозтың

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРНЫҢ НАЙЫСЫЛАЛДАРЫНДА

ОРУК ЧОКТА ОРУКТАП...

Киевтиң автобудурулгелеринге шингээдин алган, идегелдиг болурунун чаа контроль системазы автомобильдериниң айыыл чок шимчээшкинин хандырар. Ооң дузазы-биле каш-ла микута иштинде чүк сөөртүр күчүлүг машиналарның, автобустарның, чиик машиналарның орук ыылгалдазын эрттирип болур. Автопарктан хоорай кудумчуларынче үнер машиналарның белдирлерин болгаш механизмнерин ооң-биле база хынаар. Чаа чүүлду Киевтин автотранспорт талазы-биле эртем-шинчилел болгаш төлевилел институдунун эртемденнери чогаатканы.

Автомобильни хынаары-биле ону тускай стендиге тургузар, а оруктун ролюн металлдан кылган роликтер күүселир. Аңаа электромотору кошкан, ол болза дугуйларын орукка базыышкынын тодарадыр.

ТАШКЕНТИНИҢ ЧЕЧЕКТЕРИ

Ташкентниң «Чиланзар» дээр метро станциязының чанында тараан чечектер челээш өңү-биле дөмей өн-баазын кылдыр үнген.

Сад каасталгазын чорудар талазы-биле тускай совхоз Ташкентниң кудумчуларынга, шөлдеринге, бульварларынга олуртуру-биле 100 мун ажыр хризантема, сальвий, калл дээр чечектерни белеткээн. Ташкент хоорай Улуг Октябрының 60 чылының юбилейинде чечектер-биле эң чараш каастаттынган турар.

Бо чылын хоорайга 14 миллион чечектерни, 1,5 миллион чаан үнүштерни, 450 мун янзы-бүрү ыяштарны олуртур.

ТООЛДА ДЕГ ХООРАЙЖЫГАШТАР

Таджикистанның найысылалының ийи чаа микрорайоннарының уруглары школалардан болгаш садиктерден чапын кзорге, оларны өң-баазын кылдыр каастаан аттракционнарлыг хоорайжыгаш уткаан.

Ооң тургузукчулары — чурукчулар, тудугжулар, архитекторлар уруглар хоорайжыгажын каастап-шимээринге хөй чүүлдерни кылган. Хоорайжыгашта чүнү чок дээр: карусельдер, чайганыр, чүнгулаар черлер... Дүрген маңнадырынга хандыкшылдыг уруглларга паровозту болгаш думчуунга чүнгулаар чаанны, а өрт өжүрүкчүлерингe — өрт машиназын кылган. Амбразуралар, баганалар, чажыт оруктарлыг эртер аргажок шивээни база туткан.

Бо хоорайжыгашты тударына демир-бетон плиталарының артынчыларын, хоорулар нескиндилерин, үндүр бижээн автомобильдерни ажыглаан. Тудугжуларга уруглар база дузалаан: бодунун хоорайжыгажынга чүнү көрүксээнин уруглар тудугжуларга чугаалаан турган.

Ындыг тоолчургу хоорайжыгаштарны хоорайның бүгү чурталга кварталдарынга тудар.

50 МЕРГЕЖИЛГЕ ӨӨРЕДИР

Ереванда туткан чаа профессионал-техниктиг училищеде 600 оолдар өөренин эгелээн. Бо дээрге улуг чырык мастерскааларлыг, лабораториялар-лыг, спорт залларлыг, клубтуг, библиотекаларлыг бүдүн комплекс. Республикада эң улуг бооп турар бо техниктиг өөредилге чери автомобиль улетпүрүнүн бүдүрүлгелеринге 50 мергежилдин специалистерин белеткээр.

Армениянын профессионал-техниктиг өөредилге системазынга тозан училищелер бар, бо өөредилге чылында аңаа 30 мун сургуулдар өөренип эгелээн.

ХООРАЙНЫҢ КЛИМАДЫ

Республиканың Эртемнер академиязының эртемденнериниң болгаш Таллиниң гидрометеобсерваториязының ажылдакчыларының чогаатканы хоорайның климат картазының дузазы-биле агаарның байдалын тодарадып. Эстониянын найысылалында район бүрүзүнүн бажыннарынга агаарнын салдарын хынап турар. Эрткен үс чылдың төнчүзүнден бистин хүннеривиске чедир үеним климадының дугайын ында тодаргай айыткан. Ооң дузазы-биле хоорай климадының чүгле сезонда эвес, харын ай бүрүзүнде өскерлиишкинин, чаашкыннарның, хүн радиациязының, шыктың байдалын тодарадып болур.

Хоорай далай чоогунда чүве болганда шыктың эрги тудугларга хамаарыштыр салдарын билири чугула. Тудугжулар болгаш реставраторлар ук картаның дузазы-биле будуктарны тааарыштырып, бажыннар хаваларын шын будуур арганы тывар.

(СЭТА-ның корр.).

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Сибирь салбырының төвү—Новосибирскиде Академхоорайны тудуп турганындан бээр чаа-ла 20 чыл ажып турар. Ол ам делегейде улуг эртем төптеринин бирээзи. Академхоорай арга-арыг иштинде, каас чурумал бойдустуг ан-меннинин эразында чаптылган.

ЧУРУКТА: Академхоорайның Обь далай проспектизи.

А. ПОЛЯКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Чөптүг болгаш деҥ эргелиг садыг дээш

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Садыгны болгаш ЮНКТАД-ты хөгжүдер талазы-биле чөвүлелдиҥ 17-ги сессиязы бодунун ажылын ында дооскан. Ол сессияга демократтыг болгаш чөптүг үндезинге делегейниҥ экономиктиг харылзааларын эде тургузарының айтырыгларын чугаалажын көрген.

Барыын чүкте экономиктиг доктаамал эвес чоруктун хөгжүп орар чурттарының байдалынга чедирген багай салдарының дугайын хөгжүп орар чурттарның төлөлекчилери боттарының саналдарынга онзалап демдеглээннер. Херек кырында ол чурттар экономиктиг кризистен өскелерзен артыкка баксыраан деп демдеглээн.

Хөгжүп орар чурттарның хоойлу өзүгаар негелдерин хандырарынче болгаш садыг-экономиктиг харылзааларны чөптүг болгаш деҥ эргелиг үндезинге чаартып тургузарынче каныг-даа шыңгыы базымнарны Барыын чүк кылбайн турар деп, Ливияның, Афганистанның, Мексиканың болгаш өскеда элээн каш чурттарның делегациялары айыткан.

Янзы-бүрү социал-экономиктиг системаларлыг чурттарның аразында садыгны улам ынай калбартып чоруларының чугула ужур-дузазын сессияның киржикчилери демдеглээн. Социалистиг чурттар-биле кады ажылдажылга болза делегейниҥ экономиктиг чаа корум-чурум тургузарының хөрээнге чугула чүүл болур деп, хөгжүп орар чурттарның бөлүүнүн төлөлекчизи сессияга медеглээн. Ол чорук хөгжүп орар күрүнелерге оларның экономиктиг өзүлдезинин быжыг үндезинин тургузарынга дузалаар.

Деҥ эргелиг болгаш кайызынга-даа ажыктыг үндезинге садыгны база экономиктиг кады ажылдажылганы улам ынай хөгжүдерингe социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарының быжыы-биле чүткүп турарын Совет Эвилелиниҥ болгаш социалистиг өскe-даа чурттарның төлөлекчилерининҥ саналдарында онзалап демдеглээн. Оон-биле кады садыгда ам-даа хевээр арткан кызыгаарлаашкыннарны база ылгай көөр чорукту чайладырының эргежогунче болгаш Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажыллажылга талазы-биле чавулел хуралдың түннел актызының чогуур чүүлдерин күүселирининҥ эргежок чугулазынче кичээнгейни угланырган.

Сессияның ажылының үелинде бир талазында, ССРЭ-ниҥ болгаш социалистиг өскe-даа чурттарның делегациязы-биле, өске талазында, хөгжүп орар элээн каш күрүнелериҥ делегацияларының аразында ийи таланың сүмележиишкини болган. Ол сүмележиишкин үеинде ол чурттарның аразында садыгның болгаш экономиктиг харылзааларының хөгжүлдезинин перспективазын чугаалажып көрген.

Янзы-бүрү социал-экономиктиг системаларның чурттарының аразында садыг айтырының чугаалажын турган сессияның комитединин даргазы, Сомалиниҥ төлөлекчизи бооп эрткен дискуссияның түннелериннe бедик үнелээшкинин берген болгаш ол айтырыг ЮНКТАД-тың ажыл-чорудулгазынга улам ынайгы хөгжүлдезин алыр дээрзинге ынаныышкынны илереткен.

Сессия ЮНКТАД-тың ээлчеглиг сессиязын 1979 чылдың май-июньда Манилага (Филиппины) эрттирерин шиитпирлээн.

Делегейниҥ садыг болгаш экономиктиг кады ажылдажылгазын хөгжүдерининҥ эргежыктары, делегейниҥ дүшкүүрлүг чоруунун чавырлыышкынын улам ынай ханыладыр, чепсекти эңдере бүдүрерин соксадыр болгаш чепсекти дүжүрер талазы-биле күрүнелерниҥ идепкейлиг күжениишкиннерин негеп турар деп, ССРЭ-ниҥ болгаш социалистиг өскeдa чурттарның төлөлекчилерин айыткан. ЮНКТАД-тың ам болур сессиязының хүн айтырының тематиказы база угланыышкыны ЮНКТАД кежигүннери чурттарның бүгү бөлүктериниҥ эргe-ажыктарын барымдаалап көрген турар ужурлуг.

К. Вальдхаймның медеглели

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-да Совет Эвилелиниҥ ролюнга болгаш тайбыңны база улустарның айыыл чок чоруун хандырарынче угланган совет эгелекчи саналдарга улуг үнелээшкинни КНО-ниҥ кол секретары Курт Вальдхайм берген.

—Чүүн-даа мурнунда Октябрының социалистиг Улуг революциязының 60 чыл ою-биле холбаштыр совет улуска изиг байыр чедирерин менээ чөпшээреп көрүңер—деп, СЭТА-ның корреспондентилери-биле беседа үеинде ол медеглээн.

Каттышкан Нациялар Организациязының тургузукчуларының бирээзи болур, Айыыл чок чорук Чөвүлелиниҥ беш доктаамал кежигүннериниҥ бирээзи болур Совет Эвилели бүгү делегейниҥ ол организациязының туруп келген 32 чылынын дургузунда чугула рольду ойнап келген деп, Вальдхайм демдеглээн. Удавас бодунуҥ ажылын эгелээр деп турар КНО-нуҥ Кол Ассамблеязының XXXII сессиязының хүн чурумунуҥ хөй пунктуларын өөренип көрүп тура, оларның барык шуптузунга Совет Эвилели дорт хамаарылгалыг деп түңнелди үндүрдүм.

Кежигүн күрүнелериҥ боттарынга алган деткимчезинден болгаш КНО-нуҥ дээштиг чоруу хамааржыр дээрзин онзалап демдеглекседим. Ол чорук Айыыл чок чорук Чөвүлелиниҥ доктаамал кежигүннериҥе хамаарыштыр онза чөптүг болур. Ынчангаш оларны-биле доктаамал харылзааны тударын, а ол ышкаш Совет Эвилелиниҥе али-чоруумну онза улуг ужур-дузалыг деп саналаарвен.

Сөөлгү чылдарда Совет Эвилели хөй санныг эгелекчи саналды кылган деп, К. Вальдхайм онзалап демдеглээн. Чепсекти дүжүрерин хандырар болгаш чепсекти контрольдаар талазыбиле ооң саналдары коччуг улуг ужур-дузалыг. Чижээлээрге, бойдус кавызынга салдар чедирер чепсек-херекседи шериг азы кандыгдаа өөзөннешкек сорулгага ажыглаарын хоругдаар дугайында дугуржулганы КНО-нуҥ Кол Ассамблеязы бир чыл бурунгаар чүүлдүг деп көрген болгай. Ооң төлевилелин Совет Эвилели эң баштай идип үндүрген. Делегей харылзааларынга күштү ажыглавас дугайында бүгү-делегей керээзин чарар дугайында совет саналды КНО-нуҥ Кол Ассамблеязының ам болур сессиязынга чугаалажып көрүп база катап онзалап демдеглеп каарын күзедим.

У Л У Г О Й

ЛИССАБОН. (СЭТА). Бо чылын бүгү делегейниҥ ажылчы чоннары алдан чыл оюн демдеглеп эрттирери Октябрының социалистиг Улуг революциязының тиилелгези болза, чүгле Россияның овур-хевирин үндезини-биле өскерткен эвес, харын-даа бистин эпохавыстын—капитализмден социализмге шилчилгенин эпохазының кол утказын, кижи төрелгетонин төөгүзүнде чаа үе-чаданың эгелээнин тодаргайлаан деп делегейде баштайгы социалистиг күрүнелин чоокшулап орар юбилейи-биле холбаштыр Португалияның Коммунистиг партиязының ТК-ның Политкомиссиязының хүлээп алган доктаалында айыткан.

60 чылдың дургузунда СЭКП-ниҥ удуртулгазы-биле Совет Эвилели пролетаржы интернационализминиҥ тугун белик тутпушаан, улустарның фашизмге, колониализмге болгаш империализмге удур демисеги-биле идепкейлиг эп-сеткил каттыштырылгазын доктаамал тудуп, демократияны, национал хамаарышпас чорукту болгаш социализмни камгалап келген деп, доктаалда онзалап демдеглээн. Тайбыңның дениҥчи политиказынга Совет Эвилелиниҥ база СЭКП-ниҥ шынчы чоруу, чаа дайынның айыылынга удур миллион-миллион кижилериҥ демисели болаа быжыг, ур болгаш өзулуг демократтыг тайбынче орукка чаа-чаа чедишкиннерин быжыг магадылалы болур.

Португал ажылчын ангының революстут мурнакчы кезээн —Португалияның Коммунистиг партиязын, тургусканы Октябрының тиилелгези-биле Россияның пролетаридының, Ленининниҥ партиязының, большевиктер партиязының дурзулгазы-биле сырый харылзаалыг.

Тайбыңның болгаш тургузуушкуннуҥ чурту

ПАРИЖ. (СЭТА). Октябрының социалистиг Улуг революциязының 60 чылынга турасказткан Совет Эвилелиниҥ хүнүн ЮНЕСКО-да эрттирип турар. Парижке ол организациязын штаб-квартиразында «ССРЭ—тайбыңның болгаш тургузуушкуннуҥ чурту» деп, СЭТА-ның улуг фотоэкспозициязын тургускан. Ол экспозиция Совет Эвилелиниҥ хөгжүлдезинин кол чадаларын тайылбырлап, хожудангай Россияны бедик хөгжүлделиг культуралыг, эртемниг болгаш өөредилгелиг, мурнакчы үлетпүрүлүг күрүне кылдыр чаартып тургускан совет кижилериҥ шудургу күш-ажылының дугайын тодаргайы-биле көргүскен.

Ном стендилеринде марксизм-ленинизмниҥ классиктерининҥ чогаалдарын, политиктиг болгаш чечен чогаал литературазының хөй санныг үндүрүлгезин делгээн.

Каасталга-дузалал уран чүүлүнүн делгелгели көрүкчүлерин чурук мастерскааларының болгаш Советтер чуртунун янзы-бүрү республикаларында улусчу шеверлериҥ амгы үеде ажылдары-биле таныштырар.

Совет Эвилелиниҥ хүннериҥ эрттирериниҥ программазында уран-чечен совет фильмнерни көргүзери баш удур көрдүнген.

Улуг болуушкунга—Октябрь революциязының 60 чылынга белеткел ЮНЕСКО-да ол чорудун турар чүүлду онза ужурдузалыг болдурган деп, Совет Эвилелиниҥ хүннерин ажыдарының өзулалынга чүве чугаалаан, ЮНЕСКО-нун кол директорунун бирги оралакчызы Дж. Фобс демдеглээн. ЮНЕСКО-нун залдарында көргүскен чүүлдер Совет Эвилелиниҥ маадырлыг төөгүзүн, эртем, культура болгаш өөредилге талазы-биле ол кончуг улуг болгаш хөй национал-дыг чурттун бүгү улустарының чедип алган дешилгезин илереткен деп, ол чугаалаан.

Улустун киржилгезин хандырар

ЛИМА. (СЭТА). Тургузукчу ассамблеяга улустун калбак массаларының төлөлекчилерининҥ киржирин Перунун коммунистиг партиязының ТК-ның Чингине секретары Хорхе Дель Прадо саналдаан. Ол органны чазактың шиитпирилге-биле Перунуҥ чаа конституциязын ажылдап кылыры-биле 1978 чылдың ийиги чартыында чыылдырар ужурлуг. 1968 чылда чепсектиг күштериҥ чазаанын эрге-чагыргага келгеҥ-биле холбаштыр 1933 чылдың конституциязын тур када күш чок болдурган.

Тургузукчу ассамблеяга улустун өзулут төлөлеткен турарын амгы соңгулда системазы хандырып шыдавас деп, «Коррео» солунга интервьюзунга Хорхе Дель Прадо демдеглээн. Ол чорукту магадылаар төлөзде 18 хар четкен бүгү хамаатыларга соңгулда эргезин тыспын бээри эргежок чугула. Күрүне органнарынга ажылчы чоннарының эң чугула организацияларының төлөлеткен турарын хоойлу өзүгаар быжыглаан турар ужурлуг.

Чепсектиг күштериҥ чазаанын эрге-чагыргага туруп турар баштайгы үе-чадазында перу улустун чедип алган социал-экономиктиг чаартылгаларын чаа конституцияга быжыглаарын тургузукчу ассамблеяның ажылынга улус массаларының төлөлекчилерининҥ чүгле киржилгезин магадылап болур деп, Хорхе Дель Прадо медеглээн. Ол чаартылгаларның аразында аграр реформазы, чуртта турун турар даштыкы элээн каш монополияларны национализастаары, экономиканың күрүне секторун быжыглаары, хөй-пинти өнүзүнүн болгаш күш-ажылчы общиналарын секторун тургузары, даштыкы политикага кымдан-даа хамаарышпас угланыышкын кирип турар.

ХОП-МЕГЕ БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

Совет Эвилелиниҥ дайзынары антисоветтиг хоп-мегеге кандыг-даа чылдагаанны ажыглаарынга белеп. Бо удаада олар совет өрт шериглериниҥ хөделиишкининге мегe чүүл кылырындан безин ыытпаанар. Ол шериглер август 27-де Москвада АКШ-тың элчин черинге болган өртү өжүрүп тура, америк база совет херечилерин ниити бодалы-биле алырга, шудургу болгаш маадырлыг чорукту көргүскеннер. Ол мегe чүүлду АКШ-тың «Нью-Йорк тайм» солуну болгаш информациянын өске-даа органнары белеп-биле өскуде бергеннер. Ол кампанияга боттарының «үлүүн» чамдык америк дипломаттар база киргеннер. Совет өрт шериглериниҥ хөделиишкиннериҥе АКШ-тың ССРЭ-де элчин М. Туннуҥ берген үнелээшкининге оларның туружу удурланышкак болган.

ССРЭ-ниҥ ДХМ-че чоруткан чагаазынга элчин черинин ажылдакчыларының болгаш Каттышкан Штаттарның чазаанын өмүнээзинден профессионалдыг совет өрт шериглериниҥ болгаш оларның удуртукчуларының хөделиишкини дээш «улуу-биле өөрүп четтиргевин» элчин илереткен. «Оларның инициативазы болгаш маадырлыг чоруу америк элчин черин үрегдээшкинден чайлаткан болгаш ооң-биле холбаштыр оларын кылган чүүлү эң-не бедик өөрүп четтиришкинни алган»—деп, ол чагаада айыткан.

ССРЭ-ниҥ Иштики херектер министерствозунун өрт камгалалының Кол эргелелиниҥ начальники, иштики албанын генерал-майору Ф. В. Обуховка чоруткан чагаазынга М. Туҥ совет өрт шериглериниҥ «үлегерлиг хөделиишкиннери» болгаш «оларның боттарының маадырлыг чоруун хөй удаа илереткени» дээш өөрүп четтиришкинни илереткен.

Бо фактылар өзүгаар совет-америк харылзааларны хөгжүдериниҥ удурланыкчыларының хөделиишкиннери эңне таарымча чок кылдыр көстүр.

А. ПЕТРОВ.
(СЭТА).

ДЭЭШТИГ ДЕТКИИШКИН

БЕЙРУТ. (СЭТА). Палестина революциянын деткиринге Совет Эвилели дээштиг рольду ойнап турар болгаш ооң эңне эгезинден эгелээш, Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женевадың тайбың конференциязынга Палестинаны хостаарының организациязының деп эргелиг киржири дээш чайгылыш чокка туржун келген деп, Палестинаны хостаарының организациязының күүскомунуҥ даргазы Я. Арафат аңаа медеглээн.

Бодунун хүрээлеҥин быжыглавышаан база Совет Эвилелиниҥ-биле эвилелге даянын алгаш, Удурланыышкынның палестин шимчээшкини араб-израиль месилдежиишкини америк өзу-биле шиитпирлээринин талалакчыларын ажып шыдаар деп, ол онзалап демдеглээн.

РИМ. (СЭТА). Ясир Арафатка баштаткан Палестинаны хостаарының организациязының делегациязының Москваже аян-чоруунун түңнелдерин Палестинаның араб чону бедин-биле үнелеп көрген деп, «Республика» дээр итали солунга интервьюзунга Палестинаны хостаарының организациязының политиктиг киллизинин эргелекчизи Ф. Каддуми медеглээн. Бот-башкартынарынга болгаш хамаарышпас палестина күрүнени тургузарынга палестин улустун хоойлу өзүгаар эргелерин ССРЭ быжыы-биле деткип турар деп, ол демдеглээн.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Күрүне кылдыр Израильдин турун турарын албан өзүзү-биле хүлээп көрбес болза, Палестинаны хостаарының организациязының төлөлекчилери-биле Каттышкан Штаттарның чазаа чугаалажыышкынарны кылбас деп, АКШ-тың күрдепартаментизиниҥ төлөлекчизи парлалга конференциязынга медеглээн.

АКШ-тың күрдепартаментиниҥ ындыг туружу болза Чоокку Чөөн чүк айтырыын таарыштыр шиитпирлээринге бүрүн эргелиг киржикчи кылдыр Палестинаны хостаарының организациязын Тель-Авивтиҥ салдары-биле америк чагырыкчы болуктериҥ тоон көрбезин оралдажын турарын херечилээн.

«АМ-ДАА ДЕМИСЕЖИР БИС»

ЛОНДОН. «Тулчуушкунга тиилеп алган бис деп саная болур бис, ынчалза-даа ол болза дайынга тиилелге эвестир. Бир эвес херек апараа ону чедип алыр дээш моон соңгаар-даа тулчурунга белеп бис» — деп, күрүненин суд экспертизазының истелгезинин түңнелдерин парлап үндүргенинге «Гранвикте» тоогулуг ажыл соксадыышынын киржикчилериниҥ хамаарылгазы ындыг болган.

Боттарының профэвилел эргелерин бүдүрүлге чериниҥ эдилериниҥ хүлээп көрүп болгаш ажылдан үндүргеи өөрүп ажылга катап киирерин чедип алыр дээш Лондонда фотоматериалдар болбаазырадып кылыр талазы-биле «Гранвик» деп фабриканың ажылчыннары чыл дургузунда ажыл соксадып келгеннер. «Гранвикке» болган демисел ажылчы чоннар-биле эрге-чагыргаларың аразында принципиалдыг тулчуушкун шинчилиг болу берген. Фабрикага тургустунун келген байдал ажылчыннарның кол эргелерин чүгле үрээн эвес, харын-даа хөй кезии Азия чурттарындан келген ажылчыннарга хамаарыштыр раса талазы-биле ылгай көрүүшкүнүн илерээшкини болган. Ажылчы чоннарның чөптүг негелдеринге администрация ажылдан массадыы-биле үндүрер чорук-биле харылаан. Тред-юнионнарның британ конгрези ажыл соксатканнарны деткип турарының дугайын дыннаткан. «Гранвиктин» ажылчыннарын деткээн пикеттерге болгаш чыскаалдарга Лондоннуҥ чүдүрүкчүлери база тудугжулары, Йоркширниҥ база Шотландиянының дагжылары, лейборист парламентарийлер киришкеннер.

ЧУРУКТА: чыскаалдар киржикчилерин мынчаар базып турган.

Камера Пресс — СЭТА-ның фотозу.

Онгу беш чылдың тудуглары

БАМ-НЫҢ НАЙЫСЫЛАЛЫ

Ыраккы Чөөн чүктүн чүм арга-арыгларының аразында чажыртынган турган улуг эвес Тында суурга беш-ле чыл бурунгаар вертолётка азы ийи шанаанга олурупкаш чедип болур турду. Борта геологиязшинчилел экспедицияларының, долгандыр турар ийи ажылдыг колхозтарның базалары, анчыларның тыпкан өлүүн хүлээп алыр пунктулары турган. 12 кижи алыр АН-2 деп самолёт суурга хүнде бир катап ужуп кээп турган, ындыгдаа болза ооң долдур кижилер олуртуп ап турганы ховар...

Тында баар самолётка билетти дүүн пат боорда салып алдым. Олче турбореактивтиг ЯК-40-нер улаштыр ужугуп-даа турда, ам Байкал-Амур демир-орук тудуунун, кайгамчык улуг тудугнун дал ортузунда таварышкан шаандагы суурнун орнунда бедип орар аныяк хоорайже далашкан кижилер чүсчүс.

Сибирьнин кежилген демир-орук магистралындан кыска хуусааның дургузунда Тындаже поездилер чедер орукту салган. Мында тудугнун кол штабы «ГлавБАМстрой» туруп турар. Моортан барыын чүкче —Байкалче, чөөн чүкче — Амурже база соңгу чүкче — Якутияже демир-орук оруун салып эгелээн.

Тында—бөгүн ол чурталганын улуг бажыннары, школа, профтехучилище, амыдыралхандырылга бажыны, клубтар, кафелер, магазиннер-дир. Москваның ажылчы чону БАМ-ның найысылалын шефке алган. Олар боже аныяктарның тудугжу отрядтарын, специалистерни, техниканы, тудуг материалдарын чоруткан. «Главмостстрой» деп тускай тургустунган эргелел мында будурулге базазалын калбарткан, ажылды шапкынчыткан. Тос каът бажыннар бедип эгелээн.

Дашчы Татьяна Васина Тындага баштайгы отряд-биле келген.

— Чагааларымга «чоргаарланыр мен» деп сөстерни бо-ла катаптап бижиир-дир мен. Шынап-ла мында, ыраккы Чөөн чүктүн тайгазында келир үеним хоорайын тутчуп, Төрээн чуртумга, чонумга бо байлак черни шиңгээдиринге дузалажып турарымга чоргаарланыр мен—деп, ол чугаалаар.

1980 чылга чедир Тынданың чурттакчылары 70 мук чедер. Беш чыл планында маңаа хөй каът чүс ажыг бажыннарны тудары көрдүнген. Спортчу ажык шөлдерлиг погаан зоналарны тудары төлевилеттинип турар. Ол зона Тында хемниҥ эриинин чоогунга чаптылар. Ам безин бо хоорайда бойдус камгалалынче улуг кичээнгейни салган. Арыглал тудугларын кылып, тайганың чайгаар бүткен бодун үревес талазы-биле хемчеглерни ап турар.

— Тында Ыраккы Чөөн чүкте бир улуг белдир станция апаар. Тепловозтар септээр эң улуг локомотив депозунун тудуу төлевилеттинген. Бир эвес станцияның бүгү орудтарын чаңгыс шугумга шөйүптер болза, ол 400 километр болур ийик—деп, ССРЭ-ниҥ орук харылзаа министриниҥ оралакчызы, Байкал-Амур магистралының тудуунун дирекциязының начальниги Василий Калиничев чугаалады.

Бөгүн Тындаже демир-орук составтары шуужуп чоруп турар. Тепловозтарның медээзи тайганың, өзүп орар хоорайның кырында чаңгыланган. БАМ-ның найысылалы туттунуп турар.

Владимир ДОЛГОДВОРОВ,
(ПМА-ның корр.).

Бүдүн өг-бүлези-биле

ШУМОВТАРНЫҢ ӨӨРҮШКҮЗҮ

Ыдыктыг дайынга улуг әргилдени әккелген чыл—1943 чыл үнүп келген. Январның чыккылама соок, шаңныг хүнүвүр. Балтий далайдан үргүлүү шык хат хадыр. Фуфайка кырындан шинель каттавыш алырга-даа, өттүр шаптар. Кижи чайгаар шыырнытып, донуп келир. Солдаттарның аъш-чеми база-ла хиреліг. Ынчалзажок олар камгалап турар хоорайы—маадыр Ленинградтың чону, кижи шыдажыр аргажок аш-чутка таваржып, ол хиреде ажылдап, шериглериңге ок-чемзекти кылып берип турарын билир болгаш шыдажып турганнар.

Январның ыдыг соок хүннеринің бирээзинде Шумовтарның дивизионун Ленинградтың барын талазында, далай эриинде чартык ортулуктун камгалалыыче октаан. Ораниебаум дээр бо чернин камгалакчылары дайын эгезинден бээр быжыы-биле туржуп келген. Немецтер моңу аптар болза. Ленинградтың соңгу талазындан халдаан фашистер өөрү-биле каттыжа бээр. Айыылдыг-ла чер. Ынчангаш Ленинград фронтузунун кол командылал чери өй-өйде дайзынның кэмгалалын чаза таварып, ынаар немей күштү октап турган.

Даң адын орда, шавар халдаашкын эгелээн. Минометтар чүдүрген машиналар шимчеп чорупкан, оларның соонда миномётчиктер, ийи талазында автоматчиктер. Чадаг шериглер миномётчиктерин плацдармче эрттирер даалганы күүседип, атакаже «ураалап» кирипкен. Миномётчиктер ланчыларыбиле боолап каап, өөрүнге дуаллажып маннажыр органнар. Улуг, биче снарядтар, миналар хөме частыш, доң черни шуут кара денстээр. А чаштаан спаряд бузундулары дээрден чаттан долу-ла.

— Чангыс черже болүглешпенер, аранар ырак чорунар—деп, Александр эштеринге чагып, маннап турган.

Бистин шериглеривис Сула дээр хемге чоокшулап кээрге, немецтерниң боолаары дам барган. Ажык хем кырынче чырыдар ракеталарны улаштырулаштыр салырга, олары дээрде азып каан улуг прожекторлар ышкаш, ол чоок-кавыны, хүндүскү дег чырыда берген. Бистин таладан чидириг көвүдээн. Шумовтарның миномёдун чүдүрген машинаның чиге мурнунга дүшкен аар спаряд дошту чара тепкен. Машина ол хараалчаже дайгактавышаан, аңдарлын-ла баткан.

— Хайыраан миномёдувусту, ам ийи дугаарын оскуварывыс ол-дур—деп, Иван шын-на сеткилиңден хомудаан.

— Ону чоор сен? Чолаачыны тут! Дош адаанче батса олгей-ле. Дузалажыңар, ушту алыыл!

Моге-шыырак, эрес-дидим узун Лука чаш уруглар дег кээргечел, хонду багай, уян тол. Акы-дунмаларының кайы-бирээзи ыцай-бээр чоруптарга, «Кичээнии, оваарымчалыг чоруу, ок дээптезин халак, чок болза мен баргаш кээн бе?» деп үргүлүү чагыыр. Кожазы расчёттун улузу аар балыгланыш азы өлүртүн кааргa, карактарының чажы төктүн келир, кым-биле-даа чугаалашпас апаар, боданып олуруптар.

Эрткен күзүн мындыг таварылга болган. Немецтер каш хонук улаштыр халдааш, миномётчиктерниң огунга шыдашпайн аткаарлай бергеннер. Оон кезек када ыржым апарган. Расчёттарның дайынчылары ону ажыглап, эолчежин чунар-бажынаан турганнар. Ону кадыг чунар-бажын дээр—чер бажын иштинге суг изидип, чунган аттыг боон, иштики хевин солун ап турганнар.

Александр эвкы-дунмаларын чундуруп чорудупкан, офицерлер блиндажыга орган. Ол аразында немецтерниң он шаа аар миназы тоокта чазылган. Бистиң таладан харылавас боорга, Александр ону тооваан. Офицер өөрү-биле элээн хоорежип, сөөлгү хүннерде болган чаа үүлдерни билип алган. Дедир чоруп ора, бир-ле кижиниң ыыткыр ыглаанын дыннаан. Миномёт чажырын каан серилиг онгарының сеги безин чок—аар миназ далганалдыр берипкен болган. Оон ындында онгуда Лука улузунун аразында иткирип-ишкирипп ыглап орган. «Сашавыс чок канчаар бис. Аалывысче чү деп бижиир бис, Ажы-толу өскүс артканы олдур».

— Мында мен, дириг мен, ослдар—дей каапторга, демгилери тура халчып, аастарын ажыдыпкан ангадай берген турганнар. Лука дуцмазын, эогизин сып каа дег куспактап, опкан ууштаан.

Часпас адар Шумовтарның ат-сураа алгаан тудум, олар немецтерге база билдингир апаргаа. Фашист артиллеристер, миномётчиктер Шумовтарның расчёдун үргүлүү «аннаар» турган. Ынчангаш алышкылар баштайгы миномёдун ынчан чуура шаапкаппары ол. Дайзын кажар-ла.

...Александр Терентьевич бо бүгүнү биче када бодапкан. Ха-дунмалары дош адаанче кирип бар чыткан грузовиктиң харжаандан тыткан турган. Машинаның хөрээ сугда. Салдаан бузунду доштар аразында кижи холу көзүлген. Александр ону сегире тыртып алырга, Лука чолаачының бажының дүгүнден сирбектээн, үндүр соп келген. Лука биле Василий сугта дүшкен кижиниң буттарын колдуктапкаш, хем эриинде хадыжыгаштар аразынче ыдыпканнар.

— Суг тыртпыныпкан боор, силгий аарак маннажыңар—деп, Иван дунмаларының соондан алырган. Чүве ыыттавас Авксентий дунмаларының боолары чүктепкен, халыш орган.

Шумовтар Ораниебаум плацдармын муң-муң солдат өөрүбиле кады маадырлыг камгалажып турган. Долгандыр бүзээлеткен ол чартык ортулуктун сонгу талазы—Балтий далай, мурнуу-барын кызыгаары хадыы, шиви-биле шыптыпган бүүрелчиннер. Камгалалдын чөөн шугумунда Сула хем кымныы-даа холунда эвес, хем уну ажык черни ийи таланын шериглери үргүлүү боолап, бот-боттарынга алыспайн келген. Камгалалдың мурнуку олуруунда автоматчиктер биле миномётчиктер. Улуг, биче үтер-боолар олардың артында. Плацдармның ортузунда камгалалда армияның баазазы, госпиталь дээш дузалал чердеря. Шупту чүве—боо-чепсек, кижилер чер иштинде— блиндажтарда, онгуларда.

Өлүм-чидимнит улуг чаанын бөдүүн ишчилери—чүс-чүс муң солдаттар Төрээн чуртунун адын ооу дег бо черни дайзынга өлүп-даа чыда бербес дээн дужаалды күүседип, туружун быжыы-биле камгалап турган. Дезер, аткаарлаар дээрге-даа чер бар эвес—долгандыр дайзын.

Альшкылар маңаа келгеш, база-ла адын сыкпаанар. Чамдыкта фашистер хөй танкылары-биле ийи-үш хүн улаштыр халдай бээрге берге-ле апаар. Ындыг хүннерде Шумовтар миномёдун тургускан серилиг онгарындан үнместей бээрлер. Аңаа уйгузун солчур, изигсоок чем-биле хырыны түптээрлер. Василий миномёт шыгаап, ок дүжер чер хемчээринге өөрүнү берген. Александр кум кыныып чыдыпса-даа, Шумовтарның миномёдунун үнү соксавас.

Алызындан тараачын, ацчы алышкылар кончуг бүдүмчехынамчалыг даймлдажып турган. Оларын кылып алыр блиндажы өскелериннге дөмейлешпес—Иван каскан онгарны ыаап-ла чудуктар-биле үш каът кылдыр сериледілер: «Хынамчада хорамча чок, дунмаларым. Фашистерге баштарывыс буза шаптырар дээн эвес бис. Кызын-кылайын чыткаш, онгувусту бүзүрелдиг кылдыр кылып алыылы. Сагышка анчыг болбас. Удуп чыда, бурганнай берииссе, Тывазыска кайын чедер бис, мындыг ырак черден», дигилеп, «хи-хи» кылдыр каттыртылаарга. Саша акызын кончут-ла чаптаар. Шериг ёзузун ёзугаар алыр болза бүгү айтыышкынны расчет командири бээр болгай. А Шумовтарның рэсчёдунга амыдырал, ажылагый айтырыгларын оларның акызы Иван Никитич харылаар турган. Блиндажты делгем кылдыр — бир булунунга узун нара кылгаш, ооң кырынга, та каныр чалаан чүве-дир. Дээдя командылал черинден Шумовтардан бир кижини чорудунар деп айтыышкын берди. Чүү деп бодап тур сен?

Александр ангаадай-ла берген. «Кайывысты чорудар, кажан чорудар ирги?». «Өг-бүлеривис та кандыг турар чүве». «Оларта кажан ужуражыр ирги бис» деп айтыыглар башты долуп турган. Төрээн Тываның кыпкы, чайгы бойдус-чурумалы карахка чуруттунуп эртип турган.

— Четтирдивис, эш майор! Кол командылал черинин дужалын күүседиринге белен бис!»— дээш, база катап ёзулаан.

— Ажыл-агый кезээнге баргаш, арыг ыдык-хептен солун ал.

— Айтырыг салырын чоп-шээреп көрүнер, эш майор?

— Айтырыңар.

— Кымның чоруурунун дугайын улузум-биле сүмележип көрейн бе?

— Билбедин бе? Расчёттун командири Александр Шумовту чорудар дугайында дугуржулганы кыддывыс. Дужаалды күүседир апаар—дээш, хулумзуруп каан.

...Александрның ха-дунмазынга эккелген өөрүшкүзү бо. Альшкылар мага хандыр өөрүп, хөөрешкеннер. Олар база-ла Тывазының, кырган адаезинин, өг-бүлезинин, ажытөлүүнүн дугайын бодап чугаалажы бергеннер. Чер аразы кызырлы бергеннер. Чүве-даа дет. Иван биле Семенунун карактарынга Балгазын шынаазы, Сой хем, Кызыл-Арыг чоогунун бичин ховужаштары чуруттунуп кээр, а Василийниң бодалы Марачёвка ыдынын кадыр сынпары, эгээртинмес ан-мени, аалда чыдып калган өг-бүлези, кады ажылдап турган колхозчу эш-өөрү.

— Чоруун чогузун, Саша. Улузувустун аъш-чеми, от-өзү кандыг тур ирги, шуптузун эргээш кээр сен. Мээн кырганымга байырымны чедирип, эки чор деп чугаалаар сен. Кыстарын эки хайгааразын. Кыжын бут чанагаш дашкаар маннажыр хейлер болгай. Мен кырган кижи чүнү бижиир мен, бижип-даа билир эвес мен. Аныяк оолдар кадайларынарже чагаадан бижээш, Сашага берип кадар. Орук узун болгай, эртежик удуп дыштанып алын—деп, Иван чугаалаан.

С. МААДЫ.

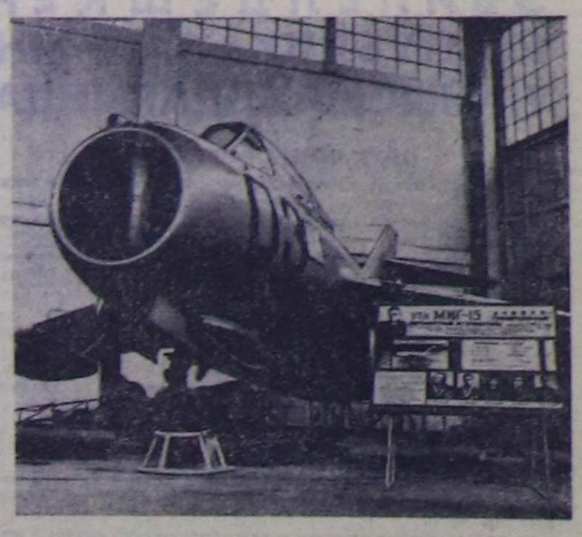

ЧУРУКТА: А. И. Микоянның чогаадып кылганы УТИ МИГ-15 деп өөредилге-тренировканың шүүргедекчи ужар-хемези. Бо самолетка ССРЭ-ниң баштайгы космонавтызы Ю. А. Гагарин болгаш өске-даа космонавтылар ужудун чораан.

Н. АКИМОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Эмчилер — БАМ-чыларга

БАМ-ның тудугжулары агаар-бойдузу берге черлерде ажылдап турар. Оон-биле кады БАМ-ның кижилери өске черлерге бодаарга дыка ховар аарып турар.

— Бо дээрге бүгү улустун тудуунун кижилериниң дугайында партия болгаш чазактың онзагай сагыш салыышкынының херечизи-дир — деп, БАМ-ның эмчи-санитар албанының начальнигиниң оралакчызы К. П. Хубаан СЭТА-ның корреспондентизи-биле беседазында чугаалаан.

БАМ-ның найысылалы — Тындада ажыттынган поликлиника хүнде 750 кижини хүлээп ап болур аргалыг. Ону эң чаа аппаратуралар-биле дерзен. Оон чанында хирургия салбырының 8 каът бажыңын тудун турар. Ында медицина комплексин Ыраккы Чоон чүкте эң улугларның бирээзи апаар. Кадыкшыл товун Ургалда — магистральдың чоон талакы участогунда келир үениң хоорайында база тудуп турар. Медицинаның чүс ажыг албан черлери БАМ-ның тудугжуларының кадыын камгалап турар.

Эмчилер аарыгларны болдурбазының баш удур алыр хемчеглеринче кол угланыышкынны кылын турар. БАМ-ның эмчи-санитар албанында самолёттар вертолёттар, кожун чоруур лабораториялар бар. БАМ-ыларның кадыкшылын, оларның Ыраккы Чоон чүктүң черинге чанчыгын турарының дугайын чурттуң 35 медицина институттары шинчилеп турар.

Эң хөй божууру база БАМ-да көзүлген. Ийи чыл дургузунда аңаа 20 ажыг фельдшер-акушер пунктулары, уруглар поликлиникалары, амбулаториялар ажыттынган. Тындада санитар-чырыдышкын бажыңының чанында аныяк ненің университедин тургускан. Оон салбырлары он-он пунктуларда ажылдап турар.

Медицина албанының онза сагыш салыышкыны — долгандыр турар бойдусту камгалаары.

БАМ-ның тудугжуларының кадыын камгалаары-биле күрүне бо чылын он миллион ажыг рубльди чарыгдаан.

ТЫНДА, БАЙКАЛ-АМУР МАГИСТРАЛЫ.

В. ШАЙФУЛИННИҢ «ДИИҢЧИГЕШ» деп фотоэтюду.

Хандырылганар кандыгыл?

ЧКАЛОВКАДАН ХОМУДАЛДАР

Чкаловка суурнуң чурттакчылары бистер, маңаа хомудалывысты ажыт-чажыт чокка бижиир деп шиитпирлеп алдывыс. Оон кол утказын тодаргайларга мындыг ийин бо.

Суурнуң чурттакчы чонунун бараанга негелде-хереглелин чангыс холушкак бараннар магазини хандырып турар. Ук магазинниң ажылдаар хүн чурумун көскү кылдыр бижээш, оон эжиинде аскан. Оон-биле таныжарга мындыг. Ажыттынары эртевиниң 9 шак, дүштеки чапсары 13—15 шакка чедир, хагдынары 19 шакта. А дыштаныр хүнү—неделяның вторник хүнү. Мында кижи элдепсинер хире чүве-даа чок. Хамык чүвениң ужуру болза үстүнде бижиттинген хүн чурумун магазиниңи эргелекчизиниң сагывайн турарында. Магазиниңи ажылдаар шагын суурнун улуг-биче чурттакчылары шээжи-биле билир. Ындыг турбуже магазин ажыттынар үеэинде ажыттынмас. Магазиниңи 10 шак үеэинде ажылдап эгелээри чаңчыл апарган.

А чамдык хүннерде Валентина Михайловна Доржу бүдүн хүн безин магазинин ажытпайн баар. Суурнун чурттакчылары хүн бүрүнүн чугула бараанларын садыш алыры-биле тос шак үеэинде аңаа келирге, ажыттынмаан боор. Ажыттынар шагы биллиннес боорга, ам канчаар, чамдык-чамдыкта кызыдыр маңзаш туруптарлар-даа бар. А чамдыктары маңап мага хангаш, мынча-даа дижи бээр:

— Садыгжы Валентина турады четсо садар, туразы четпээнде шоочалай соп каап, дүш чок кылаштап чана бергилээр-ле болгай.

Маңаа хамаарыштыр каш чижектен көргүзээли. Августун эгези, тодаргайларга, август 7-ниң хүнү. Сиген кезин турар бригаданың улузу чем садын алыр дээш келгеш, магазиниңи ажыттынарын маңап чадааш, мырыңай 11 шак чедө бээрге, ырак бригададан келген улус куруг чоруур эвес, садыгжының ачазы Михаил Доржуну дилеп турган, хлеб, тааснны, от садын алгаш чорупкан. Ол үеде аъш-чем садын алыр дээш кижилер эңдерлип-ле келгеш. М. Доржу мен садыгжы эвес мен деп турган, чүгле хлеб сатты. В. Доржу ол хүн ажылче үнмээн. База чижек. Август 18-тиң хүнүнде магазин бээл-ла бүдүн хүн ажылдаваан. Хлеб сөортүн келген машина ол хүн ийи катап келгеш, делир чорупкан.

Сезоннут ажылдар үеэинде көдээниң чурттакчы чонунун бараанга негелде-хереглелин мындыг янзылыг хандырып турары канчап-даа таарышпас. Чкаловка магазинниң канчаар ажылдап турарын «Өөк» совхозтун ажылчын кооперациязының даргазы А. Терехов кончут эки билир. Ынчалза-даа ол оон кандыг-даа түүнел үндүрбээн, ук айтырыгны бо хүннерге чедир шиитпирлевээн.

Ч. МААДЫ.

КАНЧАЛЗА ЭКИЛ?

Бистиң «Торгалыг» совхоз чылдан чылче өзүп, ооң кудумчуларынга чаа чуртталга бажыңнары немежип турар. Аңаа кижи канчап черле өөрүвес боор. Суурун арыг-шевер тургузаар дээш чурттакчылар кудумчу бүрүзүн, бажыңнар девискээрин аштаңарыглап, тарымал үүштерин олуртун турар.

Ындыг болза-даа кудумчуларда, чуртталга бажыңнарының чанында бузук, бүдүн-даа арага шилдерин ында-мында кайы-хамаан чок төп каан чыткылаар. Бо чорук суурнуң иштин арыг-шеверинге дыка таарымча чок. Хайыраан шилдерни буза шаап турбайн, магазинге дужаанса деп бодал тургустунун келир. Хамык-ла ужур ында. Бистиң суурнун магазини түгүл 0,5 литрнин арага шилин хүлээп ап турар. Оон өске кандыг-даа шил хүлээп албайн турар. Шил дужаар дээш келирге, магазин хүлээп албас боорга, шилдерни кудумчуга төптер азы буза шаап кааптар боор-дур. Бо талазы-биле ажылчын кооперациязы, Өвүр райпозу кандыг түүнел үндүрер ирги?

А. ШАҢНААН.
Өвүр район.

Спорт • Спорт • Спорт

ШТАНГИСТЕРНИҢ РЕКОРДТАРЫ

Олимпиада-76-га тиилелгезиниң соонда маргылдааже бир дугаарында үнгеш, алдарлыг совет штангист Василий Алексеев сентябрь 1-де ийиги аар дедзиге делегейниң ийи рекордун тургускан: ол—чоорту идип көдүрериге 255,5 кг болган ийи хевирге каттыштыр 445 кг шойну көдүрген. В. Алексеев идип көдүрериге бодунун мурнунда тургускан рекордун 0,5 кг, а ийи хевирге—болгар атлет Христо Плачковтун тургусканы рекордту 2,5 кг ажырган. Алексеев бо көргүзүглерни сентябрь айда Штуттарт хоорайга (ГФР) эртер делегей маргылдаазынга белеткенип, Подольскиге болган маргылдаага көргүскен.

— Мээн амгы сорулгам чангыс — делегей маргылдаазынга чедишкиниг киржири болур — деп. СЭТА-ның корреспондентизиге ол чугаалаан. Амгы үеде Алексеевтиң спортчу белеткели эки:

Ол-ла маргылдаага Грозный чурттуг Адам Сайдулаев ийиги чартык аар дедзиге (100 кг чедир) 175,5 кг шойну көдүргеш, Холмск чурттуг Анатолий Козловтун тургусканы делегей рекордун 0,5 килограмм эжиштикеп.

Ийиги аар дедзиге Султан Рахманов 195,5 кг көдүргеш, Бүгү-эвилел рекордун чаарткан.

Ю. ХРОМОВ.
СЭТА-ның тускай корр.
Подольск.

ХООЧУН МӨГЕ-БИЛЕ ЧУГАА

Сарыглар озун келгеш эрескежээзин, мөге-шыыраан улуска кайгаткан. Үе-чергеш оолдар-биле аргадан ыяштааш, олардан ыаап-ла хөй ыяшты чүктеп келир. Ону көрген улус мөге болур кижи-дир бо деп чугаалажыр турган. Чон кайыын чүве эңдээр ийик. Семис-оол 17 харлап турган, хүреш маргылдааларынга киржип эгелээн.

Хор-Тайга, Кызыл-Тайга, Бора-Тайга сумуларының каттышкан наадымы Чалбак-Хараганга болган. Орта эрткен хүрешке Сарыглар Семис-оол бир дугаарында шүүлген. Аңаа шыырак-дда мөгелер хүрешкен, ынчалза-даа аныяк мөге күштүүн көргүскен. Оон бээрле доктаамал хүрежип келген.

Тыва хүрештиң аргаларын хөйнү болгаш эки билир, чараш девилер амгы үеде хоочун мөгелериниң бирээзи бо. Буттаар, чартыктаар, доңмектээр, тевер, дегээлээр, чая тударкатай кагар болгаш өске-даа аргалар тыва хүреште бар. Оларны Сарыглар Семис-оол хүреш үеэинде аваашгыр, дүргеи, билдилин-биле ажыглап келген.

Сарыглар Борбак-Хүреновичиге ужурашкаш, тыва хүрешти сайзырадырынга хамаарышкан чамдык айтырыгларны салырымга, бодунун бодалдарын, күзелдерин чугаалап берген. Оон чамдык одуруглары мооң адаанда киирдим.

Тыва хүрешти улам сайзырадып, вентередир дугайында айтырыгны солуннар арынга бижип турарын ол кончут чоптүгзүнер. Тыва хүрештиң секцияларын организастап алыр болза, аңаа кирер хандыкшылдыг кижилер хөй. Тыва хүрештиң секцияларын хамыктын мурнунда дээди, ортумак өөредилге черлеринге, школаларга, оон даразында районнар төптеринге, бүдүрүлгелерге, совхозтарга тургузары чугула. Бо ажылды чорудар хемчеглерни эки тура спорт комитеттери алза чогуур. Секцияларны ажылдаваан турарындан база аныяк мөгелерни өстүрериниче кошкак кичээнгей салып келгеннивистен мергежилдиг мөгелер ховар илереп турар деп хоочун мөге чугаалаар болду.

Көрүкчүлериниң болгаш мөге кижилериниң сеткил-сагыжын, хөй-аъдын көдүрер чүве— чараштыр девирни болгай. Ындыг турбуже бистин чамдык аныяк мөгелеривве девип билбес, аңаа-ла хөөн чок кылаштап келир. Девирр хөөн чок кижилерни хүрешке шуут киириштирбезе кандыгыл? Бодум хуумда аныяк өскенни хүрешке хандыкшыдарынче, чараш девирр кылдыр өөредириче сагыш салып келдим. Дыка хөй кижилерни өөреттим. Амгы үеде Ооржак Попов, Дарин Ховалыг болгаш өскелерни-даа өөредип турар мен.

Сүт-Хөлден республиканың шыырак мөгелери үнгүлээн. Оларга Ондар Сюр-оол, Ооржак Дапыл, Ондар Кошкар-оол, Николай Сынан-оол, Ооржак Олзей-оол болгаш өскелер-даа хамааржыр. Бо спортчуларга улуг салгалдың кижилери — бистерниң чедирген салдарывыс бар, аңаа чоргаарланыр бис.

Тыва хүрештиң аргаларын, девирин, төөгүзүн болгаш судьялаар дүрүмнерин билбес кижилерни судьи коллегиязының кежигүннеринге мөге салыкчыдары кылдыр киирип алган турары маргылдааларга бо-ла таваржыр. Оон уламыдан маргылдаалыг айтырыглар үнүп кээр таварылгалар бар. Судьяларны болгаш мөге салыкчыларын тускай өөредири чугула деп бодаар мен.

Тыва хүрештиң мөгелеринге разрядтарны канчаар тыпсып турары сөөлгү үеде шуут билдинместээн. Ону тыпсырының дүрүмүн ким-даа билбес. Бистиң республикада та чеже хире бирги, ийиги- үшкү разрядтың мөгелери бар чүве. Бир эвес разряд тыпсырыңга таарымча чок болза, мөгелерге аттардан (Чаан, Арылан) тыпсыр кылдыр доктаадын алза кандыгыл? Мөгелериниң аргамергежилин бедидерингe, хүрешке сонуургалын улгаттырарынга ол албан дузалаар.

Тыва хүрешти сайзырадыр дээш республиканың Күш-культура болгаш спорт комитеди, Хүреш федерациязы, хоочун мөгелер сагыш човаң, боттуг хемчеглерни алыры ажыктыг болурун ол түүнелинде чугаалаан.

Сарыглар Семис-оол «Алдан-Маадыр» совхозтун Бора-Тайга салбырында ажылдап, чурттап турар. Бо чайын ол суттарыкчылап ажылдаан.

О. БОРАШ.
Чөөн-Хемчик район.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 7-ДЕ
МОСКВАДАН
10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Аныяктарның чогаадыы».
11.00—«Бергамодан келген Труффальдино». Уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы.
12.05—«Кино аян-чоруктарының клуву». Башкарылгада Ю. А. Сенкевич.
КЫЗЫЛДАН
13.05—«Самарага дүвүрээзиниг дүннер». Уран-чечен телефильм. 3-кү сериязы.
14.25—17.15—Чапсар.
МОСКВАДАН
17.15—«Уржумдан келген оол». А. Голубева.
17.45—«Аргада ыш». Уругларга уран-чечен телефильм.
КЫЗЫЛДАН
18.35—Телемедээлер.
18.45—«Журавек Огиба чаныда». Телефильм.
19.00—«Азий диптің товунде». Дамчыдылга.
19.30—Документалдыг фильм.
19.40—Телемедээлер.
19.55—Чарлалдар.
МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
20.15—«Спортлото» тиражы.
20.25—Прелюдии болгаш Фуги. Д. Шостакович № 87 чогаадыг. Фильм-концерт.
20.45—«ССРЭ Конституциязының чаа төлевилелин чугаалажып тур бис». ССРЭ-ниң Архитектура эвилелиниң баштаар черинин секретары, РСФСР-ниң алдарлыг архитектору, «Моспроект-1»-ниң начальниги А. Г. Рочеговтун чугаазы.
20.55—«Дынна!». Уран-чечен телефильм.
22.00—«ССРЭ-ниң болгаш Польшаның чыынды командалары». Футбол талазы-биле эш хуузунун Бүгү-делегей ужуражылгазы. 1-ги тайм. Волгоградтан дамчыдылга.
22.45—«Ye». Информастыг программа.
23.15—«ССРЭ-ниң болгаш Польшаның чыынды командалары». Футбол талазы-биле эш хуузунун Бүгү-делегей ужуражылгазы. 2-ги тайм. Волгоградтан дамчыдылга.
23.45—01.45—Москваның баштайгы Бүгү-делегей ном-ярмарка делегелгезиниң ажыттынарынга турасказаткан концерт. Кремльдиң съездилер Ордузундан дамчыдылга.

агаар

Бүгүн республиканы болгаш Кызылга кезек булуттаар, аяс хүн болур. Барын чүк утланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураазы мурнуу-барын районнарга 19—24, өскелерге 16—21, Кызылга 22—24 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Силер меңээ бижидинер» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Ра» 10.30, 15.50, «Күчүлүг чалгыннар» 12.10, 15.30, «Дауния» (2 сериялыг) 17.10, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Алдын дүлгүүр» 10.00, 15.00, «Бачыттыг херээжен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Амдыызында шактар хап турда» 15.00, «Картуш» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КИНОТЕАТРГА: «Бодал чок бадылажылга» 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң чанында архив килдизи болгаш Тыва АССР-ниң төп күрүне архиви Кызыл хоорайның Промышленная кудумчузунда 91 дугаар бажында көжүп келген.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнун 2-24-63, редакторнун оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтериянын 2-12-45, секретариат тын 2-23-35, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 16332. Чэгыт 307.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—01259.